

struirea istoriei vieții respondenților prin întrebări privind: originile lor sociale, ocupație, educație, istoria apartenenței lor la partid, statutul de proprietar al părinților și bunicilor etc.

Studiul elitelor a presupus interviuarea elitelor din trecut și din prezent. S-au construit trei eșantioane stratificate, stratificarea realizându-se după pozițiile respondenților în structura economică, administrativă și politică. Acestea sunt:

- *Eșantionul nomenclaturii* - Au fost interviuate 1000 de persoane care au deținut poziții în nomenclatura la 1 ianuarie 1988.

- *Eșantionul noii elite politice și culturale* - Au fost interviuate 400 de persoane care dețineau poziții ce le permitea luarea de decizii, la 1 ianuarie 1993.

- *Eșantionul noii elite economice* - Au fost efectuate interviuri cu conducerea a 600 de firme alese aleator din 3000 din cele mai mari organizații de afaceri.

În funcție de informațiile existente în fiecare țară privind elitele de dinainte de 1989, modul de stratificare a eșantioanelor a fost diferit, ceea ce nu a permis autorilor să includă mai mult de trei țări în analiza lor.

În concluzie, cartea se dovedește a fi un studiu important asupra emergenței capitalismului din Centrul Europei. De asemenea, oferă ipoteze pentru un viitor studiu în România asupra post-comunismului, respectiv asupra elitelor de dinainte și de după 1989. Nu trebuie neglijată nici partea metodologică a lucrării, deoarece oferă modele de comparabilitate a structurilor socio-economice și politice pentru Centrul și Estul Europei.

Andreea Udrea

Ionica Berevoescu, D. Chiribucă, M.I. Comșa, Narcisa Grigorescu, Andra Aldea Lăzăroiu, Sebastian Lăzăroiu, Marilena Pană, Lucian Pop, Sofia Manuela Stănculescu,
FETELE SCHIMBĂRII. ROMÂNII ȘI PROVOCĂRILE TRANZIȚIEI,
București, Nemira, 1999.

Volumul "**Fetele schimbării. Români și provocările tranziției**" (Editura Nemira, 1999) publicat cu sprijinul "Fundăției pentru o Societate Deschisă" poate fi citit și comentat din

multiple perspective, așa cum ne lămurește cel mai bine lectura lui.

Despre Mentori și Discipoli

Una dintre posibilele grile de lectură - pentru care eu am optat - revelă o față mai puțin văzută și poate pentru cei mai mulți fără șansa de a fi cunoscută. Aș spune însă că această față este ea însăși un aspect semnificativ al schimbării, în special în relația cu celălalt.

Volumul este rezultatul colaborării dintre nouă sociologi din trei centre universitare, București, Brașov și Cluj. Ceea ce se știe mai puțin este faptul că acest volum este în același timp rodul cooperării statornicite între cei nouă doctoranzi - autori ai volumului - și mentorii lor, profesorii conducători de doctorate sau programe de master care în 1998 constituiau juriul de barometre de opinie publică de la Fundația pentru o Societate Deschisă - Gheorghe Onuț, Traian Rotariu, Dumitru Sandu și Lazăr Vlăsceanu.

Fără a diminua cu nimic reușita celor nouă autori, trebuie să recunoaștem că în afara acestei relații de mentorizare atât ideea, cât și realizarea ar fi fost mai puțin probabile. Prezența mentorilor se face simțită începând cu inițiativa organizării Barometrelor de opinie (1994), cu sprijinul și asistența științifică acordate, cu coordonarea metodologică a sondajelor în toate etapele derulării lor. De altfel, dincolo de excelența abordare analitică, realizată de cei nouă autori, a multiplelor fațete ale reformei și tranziției la români, intențiile volumului ne sunt prezentate chiar de mentori. Observând că "datele n-au proprietatea autorevelării, că nu vorbesc prin ele însele, solicitând (con)textualizări, interpretări, corelații, determinări cât mai precise," prof. Lazăr Vlăsceanu dezvăluie în prefața lucrării "actul de naștere" al proiectului. "Am invitat o echipă de doctoranzi în sociologie din trei mari universități (București, Cluj-Napoca și Brașov) să analizeze datele în profunzime și să propună o interpretare a acestora din perspectiva provocărilor cu care se confruntă societatea noastră în tranziție. Volumul de față este rezultatul acestei întreprinderi. Într-un fel este unic în literatura noastră sociologică."

Într-o intervenție nepublicată, Prof. Sandu Dumitru aprecia că este vorba "de un volum - experiment. Am vrut ca prin el să trecem dincolo de clișeele pe care le dă simpla însiruire de

procente din caietele care prezintă sumar sondaje de opinie. Datele de barometru analizate de cei nouă reprezentanți ai tinerei generații de sociologi din România arată în mod clar că ceea ce spun oamenii prin răspunsurile la sondaje se leagă în mod coerent cu cine sunt și unde trăiesc ei. Încercăm să apropiem, în mai mare măsură, înțelegerea celor care compun societatea noastră, oameni cu școală multă sau puțină, puternici sau săraci, apropiați sau depărtați de domeniul sociologiei, de trăirile reale ale oamenilor. Este un drum greu de parcurs în cuvinte simple și adevărate. Data viitoare, dacă va mai fi o astfel de dată, sperăm să fim cât mai aproape de acest gând al prezentării simple și corecte.”

Rezultatele cooperării în sistemul relației de mentorizare se regăsesc după părerea mea în câteva direcții semnificative, de natură să elimine un anume scepticism ce planează uneori asupra sondajelor de opinie.

Printre ele, aș menționa, în primul rând, *profesionalismul și respectul pentru etica și deontologia cercetării sociologice* practicate de echipa celor nouă tineri sociologi. Ele transpar în stăpânirea și ușurința cu care sunt puse în acțiune concepte, teorii, modele sociologice dar și tehnici și metode statistice de analiză și interpretare a datelor. Rigoarea analizelor este dublată de formule suplă, atractive de comunicare, transparente nu numai pentru specialist ci și - aș spune în primul rând - pentru cel care, venind dinspre alte domenii, are privirea inocentă. Înclinația pentru comprehensiune se întâlnește fericit cu cea pentru rigoarea demonstrației și “întemeierii cognitive” a concluziilor. Volumul este, în acest sens, o replică la “stretotipiile analitice”, la “verdictele aruncate pe piața dezbaterilor fără a se prospecta gradul lor de întemeiere cognitivă” (L. Vlăsceanu).

Exemplaritatea relației de mentorizare ilustrată de echipa “celor nouă” și a măștrilor săi depășește sfera beneficiului științific și profesional personal, conturând acel “colegiu invizibil” structurat pe baza unei matrici disciplinare și a unor valori de practică științifică comune. Prinde astfel contur “nucleul dur” al renașterii unei viguroase școli de sociologie românească.

**“Într-un fel, volumul este unic
în literatura noastră sociologică.”**

Într-o prezentare publică a volumului “Fețele schimbării. Românii și provocările

tranziției”, un vorbitor se mărginea să remarce “valoarea documentară” a analizei realizate de cei nouă tineri sociologi, utilitatea ei comparativă. Este, fără îndoială, un adevăr că sub raportul cifrelor și procentelor brute aceste date au o valabilitate limitată în timp, fluctuațiile lor reproducând secvențele variației firești a opiniei publice dintr-o societate aflată în plin proces de reformă. Apreciem însă, că această grilă primară de lectură trebuie completată cu un set mai complex, de natură să justifice unicitatea lucrării în peisajul publicisticii sociologice românești.

Una dintre direcții este subliniată în prefața volumului și se referă la contribuția sondajelor de opinie incluse în barometre la “dezvoltarea *autoreflexivității opiniei publice*”. Sondajele și-au asumat ca scop să informeze oamenii despre opiniile lor și ale altora. “Rezultatul scontat - observă Prof. Lazăr Vlăsceanu - s-a dovedit a fi unul fundamental pentru funcționarea democrației, având o referință dublă: pe de o parte fiecare cetățean, din orice zonă geografică a țării, oricare i-ar fi profesia, categoria socială sau zona de locuire, se poate compara și confrunta pe sine cu alții în mod tacit sau activ, dar cât de cât bine informat; pe de altă parte nimeni nu-și poate asuma monopolul cunoașterii opiniei publice și al acțiunii deliberate în numele ei, întrucât acestea sunt sau ar trebui să fie transformate prin sondajele de opinie publică în bunuri publice, adică în bunuri de care toți putem beneficia întrucât toți am contribuit în felul nostru la construcția lor.”

Este ilustrativă în acest sens, de exemplu, lectura capitolului 4, inspirat intitulat “Călăuze și drumeți”, semnat de Sebastian Lăzăroiu, a capitolului 5 “Casa încrederii în celălalt”, realizat de Narcisa Grigorescu și Sebastian Lăzăroiu, a capitolului 6 “Problemele noastre” elaborat de Ionica Berevoescu și Manuela Sofia Stănculescu, etc.

Analiza retrospectivă relevă, de asemenea, “oportunitățile de învățare” oferite de Barometre. Prin intermediul lor opinia publică “a fost inclusă în sisteme democratice de decizie”. Deși, trăind în democrație, opinia publică nu “guvernează” - observă pertinent Lazăr Vlăsceanu - este clar că nu se mai poate astăzi guverna ignorând opinia publică. Sondajele de opinie au intrat astfel în viața cotidiană a oamenilor, și, sau mai ales, a politicianilor”.

Aș semnala, de asemenea, o fațetă la fel de incitantă ca toate celelalte pomenite până acum, dar care privește direct un segment special al "pieței" consumatorilor sonadajelor de opinie: partidele și liderii politici. Îmi permit să observ odată cu Sebastian Lăzăroiu că "*există o serie de întrebări la care simplele frecvențe apărute în sondaje nu pot răspunde. Sunt întrebări de mare interes pentru liderii partidelor, pentru că s-a dovedit adeseori că aceștia nu-și cunosc propriul electorat: nu știu cui să se adreseze, nu știu cine sunt cei pe care i-ar putea atrage*" (p. 92). Soluția pentru astfel de situații este foarte aproape de noi: apelați la "echipa celor nouă", la: Ionica Berevoescu, Dan Chiribucă, Mircea Ioan Comșa, Narcisa Grigorescu, Andra Aldea Lăzăroiu, Marilena Pană, Lucian Pop și Sofia Manuela Stănculescu.

Se cuvine să-i felicităm pe *toți* autorii volumului "Fețele schimbării. Românii și provocările tranziției", Editura Nemira, 1999 și să le mulțumim pentru această apariție editoria-lă, într-adevăr de excepție!

Doina Balahur, sociolog

Rupert Brown,
PREJUDICE. ITS SOCIAL
PSYCHOLOGY, Blackwell, Oxford UK
& Cambridge USA
(Prejudicata. Psihologia sa socială)

Impresionat de profunzimea gândirii mentorului său spiritual - Gordon Allport -, Rupert Brown realizează o interesantă prezentare din perspectiva psihologiei sociale a unui fenomen atât de întâlnit în viața cotidiană - prejudicata.

În primul capitol intitulat sugestiv Natura prejudicării autorul deconstruiește punctul de vedere tradițional, sugerând că definiția dată prejudicării este convențională și propunând în acest sens să fie luate în considerare în delimitarea terminologică a acestui concept nu numai aspectele cognitive, ci și cele afectiv - cognitive „prejudicata implică atitudini, stări afective și comportamente negative față de membrii unui grup sau în conceperea relației cu acel grup” (pag. 14). De asemenea, autorul propune o analiză multinivelară a procesualității acestui fenomen psiho-social-individual intergrupă, punându-se accent pe cea de-a doua componentă. Avantajul gnoseologic pe care îl aduce această carte constă nu numai în bogăția

nuațelor explicative ale noțiunii de „prejudicata”, ci și în analiza critică și deosebit de constructivă (prin alternativele sugerate) a teoriilor consacrate (promovate de Adorno, M. Rockeach, D. Hamilton). Autorul folosește în discursul său logico - explicativ contraargumente pentru concepția clasică ce au un substanțial suport empiric nu numai în propriile studii, ci și în investigațiile psihosociologice recente (ex. Locksley, Stangor și McMillan, Gilbert și Hixon, Yserbit, Leyens, Mcrae, Boden)

Rupert Brown dedică două capitole aspectelor cognitive ale prejudicării. Asimilarea intracategorială și diferențierea intercategorială sunt procese cognitive simetrice care duc la apariția prejudicării. Sunt aduse în discuție teme interesante ca: accesibilitatea cronică a unei categorii, categorizarea încrucișată, entitativitatea și categorizare, categorizare versus similaritatea credințelor. Categorizarea este fundamentul prejudicării și nu similaritatea credințelor, așa cum teoretizase Milton Rokeach.

Teme incitante ale cogniției sociale sunt dezbătute și în capitolul „Stereotip și prejudicata”. Cititorul se poate familiariza astfel cu problematica foarte complexă a: legăturii dintre stereotipurile ingroup și outgroup și inconștientul cognitiv, stereotipuri și atribuiri cauzale, stereotipurile și subtipajul stereotipuri și auto - împlinirea profețiilor, modificarea patternului iluziei corelării și inhibării stereotipurilor. Impactul stereotipurilor asupra inferențelor sociale este evidențiat prin studierea mecanismelor de activare și aplicare a stereotipurilor. Disponibilitatea diferențială a categoriilor sociale duce la activarea automată a stereotipurilor asociate acestora. Experimentele realizate de Gilbert și Hixon vin în sprijinul acestei teorii. Pornind de la ideea că stereotipurile sunt „the mental sluggard’s best friend” (prieten foarte bun al leneșului cognitiv) ei au demonstrat că dacă subiecții sunt preocupați mental (suprasolicitați) cu sarcini cognitive simultane (de exemplu sarcina de a memora un șir de cifre în același timp cu sarcina de a viziona imagini ce nu aveau nici o legătură cu însiruirea cifrelor) atunci vor fi activate și aplicate automat stereotipurile numai în situația în care etichetele categoriale sunt folosite chiar din primele momente ale interacțiunii (înainte de declanșarea activităților simultane).